

СОФИЙСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

„СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ“
основан 1888 г.

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФАКУЛТЕТ ПО ЖУРНАЛИСТИКА И МАСОВА КОМУНИКАЦИЯ
КАТЕДРА „КОМУНИКАЦИЯ И АУДИОВИЗУАЛНА ПРОДУКЦИЯ“

Петър Величков Петров

БЪЛГАРСКИ БИБЛИОФИЛСКИ ИЗДАНИЯ (1901–1947)

Комуникационна синергия между артефакт и рецепция

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по научната специалност 3.5 Обществени комуникации и информационни науки
(Журналистика – Книгознание)

Зачислен със заповед
№РД 20-1119/22.07.2016 г.

Научен ръководител:
доц. д-р Милена Цветкова

София, 2020

Дисертационният труд се състои от предговор, 4 глави, заключение, библиография от 254 заглавия, от които 173 на български и 81 на чужди езици, справка за научните приноси и списък на публикациите, свързани с темата на дисертационния труд. В основния текст са включени 116 снимки, 20 фигури, 3 таблици, 5 бланки. Трудът е придружен от 5 приложения с обем 81 страници.

Общият обем на труда е 485 страници.

Заглавие на английски език:

Bulgarian Bibliophical Editions (1901–1947): Communication synergy between artifact and reception

Ключови думи:

библиофилски издания, библиофилия, библиолатрия, редки и ценни издания, книгата като културен артефакт, книжовно наследство, книжовен паметник, прецедентни феномени, четенето като рецепция, комуникационна синергия, медиатизация, България

Keywords:

bibliophile editions, bibliophilism, bibliolatry, rare and valuable editions, book as cultural artefact, bookish heritage, bookish memorial, precedent phenomena, reading as reception, communication synergy, mediatization, Bulgaria

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за публична защита от катедра „Комуникация и аудиовизуална продукция” при Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Публичната защита ще се състои на от часа ч. в зала на ФЖМК.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в на ФЖМК.

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

Декларирам, че настоящият дисертационен труд със заглавие „Български библиофилски издания (1901-1947): Комуникационна синергия между артефакт и рецепция“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ е самостоятелно и оригинално авторско произведение, а използваните източници на научна и емпирична информация са коректно документирани и цитирани съгласно действащите в Република България стандарти.

Гарантирам, че:

- I. Признаването на чуждото авторство на използваните текстове, таблици, схеми, графики, изображения и други е обозначено според утвърдения в научната област академичен стил на цитиране.
- II. Библиографският списък в края на труда включва всички цитирани и използвани печатни и електронни източници по темата. Описанията спазват актуалните национални стандарти и консолидирания ISBD 2011 Международен стандарт за библиографско описание.
- III. Оформянето, структурирането и рубрикирането на дисертационния труд съблюдава БДС ISO 7144:2011 Оформяне на дисертации и подобни документи.
- IV. Библиографското цитиране на източниците в текста е съобразено с националния стандарт БДС ISO 690:2011 Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси.

С настоящето декларирам, че съм запознат с правилата в Етичния кодекс на академичната общност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за зачитане на авторството, чуждите приноси и коректното цитиране (чл. 11 и чл. 23) и за недопустимостта на плагиатство (чл. 11, ал. 3), както и със санкциите при плагиатство, установени в Правилника за устройството и дейността на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (чл. 166, ал. 1, т. 6).

София, септември 2020 г.

Подпис:

(Петър Величков Петров)

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Структура на дисертационния труд	5
2. Обща характеристика на дисертационния труд	9
Основания и мотиви за избор на темата	10
Актуалност на темата	10
Разработеност на проблема	13
Теоретична необходимост от изследването	14
Теоретични основи на изследването	14
Научен проблем	15
Обект и предмет на изследването	15
Изследователска теза	16
Цел и задачи на изследването	17
Ограничения в обхвата на изследването	17
Методика на изследването	19
Емпирични обекти на проучванията	21
Информационната база на научното изследване	21
3. Съдържание на дисертационния труд	23
4. Обобщение на резултатите и изводите	31
5. Справка за основните приноси	40
6. Публикации по темата на дисертационния труд	44

СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ПРЕДГОВОР	7
УВОД В ИЗСЛЕДВАНИЯТА ПО ТЕМАТА	22
Първа глава. МЕДИОЛОГИЧЕН ПОДХОД КЪМ ПОНЯТИЯТА „БИБЛИОФИЛИЯ” И „БИБЛИОФИЛСКО ИЗДАНИЕ”.....	37
1.1. Библиофилията в ракурса на медийната теория за книгата.....	37
1.2. История на употребата на термините „библиофил” и „библиофилия”. Разлика с „библиомания”	43
1.3. Определение за библиофилско издание.....	48
1.3.1. Библиофилското издание в контекста на „системата на предметите” на Жан Бодрияр.....	48
1.3.2. Библиофилското издание в контекста на публикационната терминология.....	49
1.4. Типология на библиофилските издания – библиофилски издания „по замисъл” и библиофилски издания „по съдба”	59
1.5. Композиционни принципи в графичния дизайн на българските библиофилски издания.....	61
1.5.1. Графичен континуитет.....	62
1.5.2. Колофон и издателско каре – основен ресурс за първична информация.....	65
1.6. Библиофилски номерирани издания в България – чужди влияния и българско новаторство.....	69
1.7. Първото и последното българско библиофилско издание – рамки на библиоархеологичното изследване	72
1.8. Обобщение и изводи.....	78
Втора глава. РЕЦЕПЦИЯ НА АРТЕФАКТА В ЕМПИРИЧНИЯ ПЕРИМЕТЪР „БЪЛГАРСКИ БИБЛИОФИЛСКИ НОМЕРИРАНИ ИЗДАНИЯ”.....	83
2.1. Реципиентът на библиофилското издание и субектът на библиофилията. Психични проблеми на колекционерството, типове колекционери – библиофили, библиомани, библиотафи. Възползване от тяхното събирателство в опазването на редки книги. Медийността на всяка подобна книга чрез появата ѝ на търгове или постъпване в държавни сбирки събужда интерес към нея. Тя се превръща в събитие, което поощрява читателския или колекционерски интерес.....	84
2.2. Колекционери, кръгове на ценители, търгове, държавни и частни сбирки.....	91
2.2.1. Колекционери на библиофилски артефакти.....	91
2.2.2. Неформални и формални кръгове на ценители на библиофилски издания.....	112
2.2.3. Библиотечната цензура.....	133
2.2.4. Търгове за библиофилски артефакти.....	137
2.2.5. Държавни и частни сбирки.....	142
2.2.5.1. Сбирка „Редки и ценни книги” на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”	142

2.2.5.2. Сбирка „Редки и ценни книги” в Регионална народна библиотека „Иван Вазов” – Пловдив.....	144
2.3. Притежатели на библиофилски екземпляри.....	148
2.4. Съдби на частни колекции и вливането им в държавни сбирки. Погрешната практика у нас в разпиляването им, но не и в опазването им в цялост чрез описването им в каталог.....	150
2.4.1. Библиотеката на акад. Никола Михов.....	152
2.4.2. Библиотеката на проф. Боян Пенев.....	153
2.4.3. Библиотека на акад. Петър Динеков.....	156
2.5. Пропуски на библиографите. Липса на метаданни за библиофилските екземпляри в националната библиография на България. Неспазване на въведената от Пенчо Славейков като директор на Народната библиотека практика библиофилските екземпляри да бъдат въвеждани в метаданните на книгата. Причини, поради които у нас няма нито една държавна сбирка с номерирани издания в периода след 1944 г. – поява, спорове, провал на т.нар. сбирка „Редки и ценни книги“ на Националната библиотека.....	158
2.6. Антикварите и комуникирането на библиофилското издание.....	160
2.7. Медийност на библиофилския екземпляр – връзки на създател, издател, притежатели, акцент в научните проучвания. Интимният момент ограничен брой читатели да притежават разкошния номериран екземпляр (от 13 до 200 номерирани екземпляра), а не екземпляр от масовото издание, което е достъпно за всички.....	166
2.8. Обобщение и изводи.....	168

Трета глава. АРТЕФАКТЪТ НА БИБЛИОФИЛИЯТА В БЪЛГАРИЯ (1901–1947) – ГЕНЕАЛОГИЧНИ КАЗУСИ, КОМУНИКАЦИОННИ ПРОБЛЕМИ И КРИТЕРИИ ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЯ.....

3.1. Пенчо Славейков – пионер на българските номерирани издания. Типът библиофилско номерирано издание, избран от Пенчо Славейков. Пътят до него. Боян Пенев и посмъртните библиофилски издания на Славейковите съчинения.....	171
3.1.1. Скандалът, предизвикан с първото българско библиофилско издание – „Съчинения“, първи том, на Алеко Константинов. Славейков разкрива в него кои политици се крият зад инициалите им във фейлетоните на Алеко. Резонансът му в литературните среди – противопоставянето на Кирил Христов на Пенчо Славейков и последвалата дългогодишна битка на Христов с мъртвия Славейков.....	175
3.1.2. Кой са притежавали екземпляр от излязлото в 13 екземпляра библиофилско издание на „Епически песни” от 1902 г.?	180
3.1.3. Еволюция на типа на библиофилското издание при Пенчо Славейков.....	190
3.1.4. Приносът на издателят Александър Паскалев в осъществяване на първите български библиофилски издания.....	196
3.1.5. Библиофилски издания на Кирил Христов. Копиране на Славейковия модел на 13 номерирани екземпляра и оформление на корицата, както и избора на луксозна хартия.....	202
3.1.6. Библиофилски издания на П. К. Яворов.....	213
3.1.7. Библиофилски издания на д-р К. Кръстев.....	221
3.1.8. История на не-номерирането на стихосбирката на Мара Белчева „На прага стъпки”. Историята на книгата в кореспонденцията на Белчева и издателя Александър Паскалев.....	228

3.2. Промени в типа на българските библиофилски издания след Пенчо Славейков.....	254
3.2.1. Приносът на Филип Чипев в историята на българските библиофилски издания, започнал с юбилейното издание на „Под игото“ от Вазов през 1920 г. Възгледите на Филип Чипев за оформлението на библиофилската книга.....	254
3.2.2. Приносът на Гео Милев в историята на българските библиофилски издания. Ръчната и машинната номерация. Номерация на част от тиража и на целия тираж.....	275
3.2.2.1. Ръкописна номерация на библиофилските екземпляри.....	277
3.2.2.2. Неномерирани книги от „Книги за библиофили“	300
3.2.2.3. Машинна номерация на първото и второто издание на „Панихида за П. К. Яворов“	309
3.2.2.4. Уникалната Quasi una Fantasia	311
3.2.2.5. Гео Милев за пазара на книгата.....	313
3.2.3. Издателство „Хемус“ на Христо Хаджиев – тип на библиофилско издание, масовост, липса на въображение в оформянето. Разлики в масовото и библиофилското издание.....	318
3.3. Самостоятелни български библиофилски издания, осъществени от автори и други издатели – епидемичност и егоцентризъм, модност и себеизтъкване.....	321
3.3.1. „Яворов споменик“	321
3.3.2. „Реките викат“ и Иван Мирчев.....	325
3.3.3. Георги Михайлов и прокълнатите поети.....	328
3.4. Обобщение и изводи.....	332

Четвърта глава. МОДЕЛ ЗА СИНЕРГИЯ МЕЖДУ АРТЕФАКТ И РЕЦЕПЦИЯ – ЕКСПОНАЦИЯ И МЕДИАТИЗАЦИЯ НА ФОНДА „БЪЛГАРСКИ БИБЛИОФИЛСКИ НОМЕРИРАНИ ИЗДАНИЯ“ ОТ ПЕРИОДА 1901-1947 г.....

4.1. Контекст на социализацията на книжовното наследство в България в началото на ХХІ век.....	338
4.2. Колебанията в критериите за „редки“ и „ценни“ книги в библиотечните фондове в България.....	342
4.3. Медиатизацията на прецедентни феномени като опция за библиофилството.....	351
4.4. Методът моделиране в подготовката на библиофилската книга за медиатизация.....	352
4.5. Медиатизация във „фигитален“ формат на библиофилското номерирано издание.....	354
4.6. Матрица за библиографски паспорт на библиофилския екземпляр.....	356
4.7. Матрица за събиране и представяне на информация за библиофилския екземпляр.....	359
4.8. Модел на протокол за формиране на Фонд с библиофилски номерирани издания като универсален инструмент за експозиция и медиатизация.....	361
4.9. Спасяването на неспасяемото.....	365
4.10. Обобщение.....	367

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ.....

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Опис на българските номерирани библиофилски издания (1901–1947) в колекцията на докторанта, на държавни библиотеки и частни сбирки	398
Приложение 2. Стефан Цвайг. Благодарност към книгите	461
Приложение 3. Пенчо Славейков. Олаф ван Гелдерн	463
Приложение 4. Владимир Василев. 16 поеми от Емил Верхарн	469
Приложение 5. Инструкция за организация и обработка на фонда на отдел „Старопечатен, редки и ценни издания” на Народната библиотека „Кирил и Методий”.....	474
СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСИ	480
ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	483

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Историята и същността на библиофилските издания в България не е проучена, нито пък съществува достъпна държавна сбирка от тях. Без дългогодишни проучвания не е възможно дори да се състави тяхна библиография, която е основата на каквото и да е изследване за тяхната същност, медийно влияние, възможности за анализ на различни аспекти на книгознанието в България. Българската библиография не отбелязва тези издания, с изключение на някои книги на Пенчо Славейков, който е създател на първото библиофилско издание у нас от 1901 г. За да се състави подобна библиография, ако съставителят няма лична, какъвто е моят случай, той трябва да прегледа всяка книга *de visu* дали в издателското ѝ каре или на друго място в книжното тяло е отбелязано за наличието на луксозни, номерирани екземпляри от нея.

Книговедите не са изяснили конкретното значение на термина „библиофилско издание“. Самото понятие „библиофил“ има неограничена област на приложение. Твърде разширена е представата за „библиофил“ като човек, който обича книгите. От друга страна, твърде едностранно е дефинирането на библиофилията като привързаност към литературните произведения, т.е. чрез редуцирането на научната категория „книга“ само до съдържанието ѝ. Такива теоретици настояват, че истинският библиофил е ценител първо на съдържанието на книгата: „Изходната точка на библиофила е съдържанието, изпълващо цялата книга, а едва след това самата книга за него е обект на любов“ (възглед на С. Муровит). У нас за библиофилски издания на книги обикновено се посочват редки издания – първи, с автографи, с екслибриси, разкошно подвързани и т.н.

Библиофилските екземпляри често имат много интересна съдба. Те подсказват за връзки между автор и собственик, изпъкват като образци на книгопечатането, свидетелство са и на културното ниво на времето, в което се

появяват. Посочването им и изследването им попълва бели полета в българското книгознание.

Основания и мотиви за избор на темата

Точно неповторимата генеалогия и съдба на библиофилските екземпляри на български книги мотивира и избора на темата на дисертационния ми труд. Интересът ми се събуди, когато прочетох спомен на Кирил Христов за скарването му с Пенчо Славейков. През 1984 г. публикувах първата статия¹, в която се спрях на типа библиофилско издание, въведен от Пенчо Славейков. В нея проучих и установих и кое е първото българско библиофилско издание – Алековите съчинения. Беше ми любопитно, че поет като Славейков е имал библиофилски интереси и че е родоначалник на тези особени издания. Тяхното проучване и популяризиране днес представлява по-скоро медиен интерес, отколкото книговедски и литературоведски. През годините купувах такива издания, въпреки че те се намираха много трудно. Разпиляването на издателски архиви и библиотеки след 1944 г., унищожаването на т.нар. вредни и опасни книги в периода 1944–1989 г. затрудняват изключително проучването. И все пак нещо е оцеляло, за да се очертае поне в по-едър план тази неопазена и потулена част от българското книгоиздаване.

Актуалност на темата

Актуалността на идеята за създаване на библиотечен фонд „Български библиофилски номерирани издания” (на следващ етап и Национална библиофилска библиотека) е обусловена от политиката на демократичното българско правителство да не спира да разработва все по-нови варианти за Стратегия за развитие на българската култура. Последният подобен общ рамков документ за развитието на българската култура е **„Проект за Стратегия за развитие на българската култура 2019–2029 г.”**, предложен в съответствие с чл. 2а, ал. 1 от Закона за закрила и развитие на културата. Важно е да се отбележи, че книгата като културен артефакт е включена в сфера 3.4 „Приоритети и стратегически цели в областта на книгоиздаването и книгоразпространението, както и на обществените библиотеки”.

¹ Величков, Петър. Тежката дума на майстора: Из историята на българските библиофилски издания. В: АБВ, 6, №48, 27.11.1984, с. 8.

Очевидно и на политическо ниво се осъзнава важноста на съхраняването на книгите като културен артефакт, популяризирането им и предаване на традициите в секторите на книгата – книгоиздаване, книгоразпространение и библиотечно обслужване – за устойчивото развитие на науката, обществото и личността.

Книгата като културен артефакт и ресурс от движимото културно наследство е била предмет на частичен интерес в няколко научноизследователски проекти, участвали в конкурси на **Фонд научни изследвания** към МОН от последните пет години².

Темата на настоящия дисертационен труд е актуална по отношение на STS областта (науката, технологията и обществото) в международен и в национален план. Безспорно **изследванията на ресурсите на книжовната памет** са били и ще бъдат стимулирани по линия на национални и европейски стратегии и програми като Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017-2030 (като съответстващи на приоритетното направление „Национална идентичност и развитие” и като търсещи решения на актуалното обществено предизвикателство „Културно-историческо наследство, национална идентичност и развитие на културата на обществото”), Националната стратегия и програма за опазване и достъп до книжовното културно наследство (проект от 2013 г.), Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014–2020 (ИСИС), програма „Хоризонт 2020” на ЕК и предстоящата рамкова програма за наука и иновации „Хоризонт Европа” за периода 2021–2027, Европейската пътна карта за изграждане на Европейско научноизследователско пространство.

² Например, проектите „Създаване на модел за информационна среда за опазване на културно-историческото наследство, чрез развитие на локалните мрежи от културни институции”, „Приложение на смесената реалност в обучението и популяризирането на културно-историческото наследство в университетска информационна среда” по Конкурса за финансиране на фундаментални научни изследвания по обществени предизвикателства – 2018 г. (ФНИ: Резултати, <https://www.fni.bg/?q=node/858>), „Информационен портал за архивно-документално наследство на Българското Възраждане” по Конкурса за финансиране на фундаментални научни изследвания – 2018 г. (ФНИ: Резултати, <https://www.fni.bg/?q=node/849>), „Създаване на модел за информационна среда за опазване на културно-историческото наследство, чрез развитие на локалните мрежи от културни институции” по Конкурса за финансиране на фундаментални научни изследвания – 2019 г. (ФНИ: Резултати, <https://www.fni.bg/?q=node/1019>), „Англо-българска билингвистична база данни от областта на книгознанието и редките и ценни издания за интерактивно чуждоезиковото обучение на студенти и специалисти” по Конкурса за финансиране на фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти – 2019 г. (ФНИ: Резултати, <https://www.fni.bg/?q=node/1020>).

Темата на настоящия дисертационен труд е актуална и в контекста на европейските модели на анализ и развитие на културния сектор, поставящи акцент върху „малките“ институции и мрежовия подход, и на приоритетните области в съвременните политики на ЮНЕСКО, Съвета на Европа и ЕС за превръщането на движимото културно наследство в ресурс за устойчиво развитие. Настоящото научно изследване е съобразено с приоритета за „европейското развитие на България“ в контекста на дигиталното бъдеще на Европа с икономика, основана на знанието, и залага на приноси в изследванията на културата и националната идентичност, заложи като приоритет в **Закона за насърчаване на научните изследвания** (посл. изм. 2019 г.).

Научно-приложният аспект на настоящия труд предполага принос в контекста на проектите за дигитализация на библиотечни фондове и колекции в света и в България (напр. проект Europeana, проект TELPlus, проект European Digital Library по програмата eContentplus, проект ДАПИС на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, на Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, на УниБИТ, на СУ, на НБУ, на библиотеките към водещи световни университети и академии и т.н.). Замисленият за финал на изследването **модел за експонация и медиатизация на фонд „Български библиофилски номерирани издания“ от периода 1901–1947 г.** може да бъде осмислен като отговор на една от целите в програма „Хоризонт 2020“ на ЕК – поставяне на основите за предстоящо технологично решение на глобалното предизвикателство за вписване на България в дигиталната библиотечна инфраструктура на Европа чрез ново поколение интелигентни платформи, мобилни комуникации и онлайн обмен на метаданни и метаресурси.

Номерираните библиофилски издания, особено с поставен автограф, съдържат автентична и неподправена документална информация, важна за разбирането на историята и културата на човечеството, на отделните държави, на културно-икономическите сектори, на професионалните микрогрупи и междуличностните отношения. Изследването им позволява да се идентифицират и въведат в научен оборот връзки и събития, приемани за изгубени, да се проследят

тенденциите в развитието на науката, културата, писането, дизайна, издаването и комуникирането на и чрез книгите.

Разработеност на проблема

След 2000 г. в условията на своеобразна революция в методологията на хуманитарните науки и еманципирането на личностния фактор в социологическите и културологичните изследвания е отчетен бурен интерес към частните библиотеки на личностите с ключова роля в историята – учени, политици, лидери на обществено мнение, творци и интелектуалци³. Увеличава се броят на научните трудове, посветени на библиофилията, личните библиотеки и частните колекции от книги, съдбата на отделни книги и екземпляри от лимитрани издания. Наред с първия труд по библиофилство на Ричард дьо Бюри „Филобиблон“⁴ можем да открием изследванията на В. Блум, А. Ключев и Б. Ключев, В. Кунин, О. Ласунски, Ю. Лотман, С. Луппов, П. Овчинников, Е. Петряев, А. Позелска, Л. Санте. Приносът за развитието на теоретичните основи на библиофилията дължим на Е. Аркадиев, И. Баренбаум, И. Григориев, Б. Казанков, Л. Климанов, А. Копанев, М. Кукушкина, М. Куфаев, Н. Лисовски, В. Петрицки, М. Петров, С. Соболевски, Л. Соскин, М. Флаер.

Публикуваните национални и чуждестранни източници, посветени на различни аспекти от изследването на книжовното наследство, включително на личните библиотеки, включват различни видове научни изследвания: статии, доклади, монографии, албуми, пътеводители и дисертационни трудове.

Приносни изследователи на книжовното наследство в българските библиотеки са Ани Гергова, Цветанка Панчева, Соня Карабельова, София Василева, Вера Бонева, Анета Дончева, Кристина Върбанова-Денчева, Таня Тодорова и др. Организационно-методологичните въпроси за мемориалната функция на библиотеките са разглеждани в публикациите на М. Младенова, Е. Виноградова. Въпросите за формирането и активното използване на дарените частни колекции от книги във фондовете на държавните библиотеки са разгледани в трудовете на М.

³ Ильина, О. Н. Личная библиотека как гипертекст культуры. В: Библиофил: люди, рукописи, книги, 2004, Вып. 1 (8), с. 8-15.

⁴ De Bury, R. *Philobiblon* [by] Richard de Bury. The text and translation of E. C. Thomas, edited with a foreword by Michael MacLagan. New York: Barnes & Noble, 1970; Бери, Ричард де. Филобиблон. Москва: Книга, 1984. 466 с. (първо изд. 1473)

Младенова, О. Гайдук, Б. Меняйло, Е. Романенко, Ю. Столяров, В. Терешин, В. Ткаченко и Н. Шавиркин. Проблемите на формирането и организацията на личните библиотеки са обсъждани от А. Ванеев, Г. Гордукалова, Б. Крейденко, Б. Масевич, М. Смородинская. Значението на опазването и популяризирането на личните библиотеки и частните колекции от книги за развитието на културата, науката, обществото и отделната личност е подчертавано от големия български библиотековед М. Младенова и от руските учени Ю. Столяров, Д. Лихачов, М. Дворкина, А. Милников, Б. Иконников.

Теоретична потребност от изследването

Въпреки сравнително активната дискусия в световната библиотечна общност върху проблемите на информацията за библиофилските колекции, издания и екземпляри и относително дългата история на изучаване на библиофилството, изследвания върху концептуалното значение на информирането и достъпа до лични библиофилски екземпляри, съхранявани в домашни и научни библиотеки, **в България не е имало**. Въпросите, свързани с научната стойност, достъпността за изследователите, идентификацията и проблематизирането на библиофилските издания, рядко се обсъждат и на международни конференции и регионални форуми.

Библиофилските издания досега са били компонент само на самообразованието. Липсата на интерес на научните библиотеки към **издателското културно наследство**, оставено под формата на труднооткриваеми изключителни екземпляри на книги, обяснява отсъствието на подобни библиотечни фондове. Необходимостта от откриване, опазване и популяризиране на библиофилските издания от частните колекции и осигуряване на достъпност за всеки потребител на съдържащата се в тях и за тях информация е **един от непопулярните и противоречиви проблеми на съвременната библиотечна наука**. Това обяснява слабия интерес и на учените, специализирани в изучаване на духовното наследство и грижата за неговата публичност и достъпност.

Теоретични основи на изследването

В работата си използвам теоретичните основи на библиофилската дейност на Олег Ласунски и Вили Петрицки; теорията за рационалното колекциониране и формиране на лични библиотеки на Надежда Шавиркина; концептуалния подход към групирането на библиотечните фондове на Мария Акилина; някои постановки от теорията на класификацията и типологията на библиотеките на Юрий Столяров; типологията на личните библиотеки и техните собственици, предложена от Владимир Масевич и Леонид Соскин; научния подход на Виктор Скворцов към приоритизиране на информационната функция на библиотеките; концепцията за „места на паметта“ на Пиер Нора и концепцията за мемориалната функция на библиотеките на Елена Виноградова; разпоредбите на национални, европейски и международни програми за опазване на специалните библиотечни фондове.

Трябва да се отбележи, че информацията за състава на личните библиотеки на българите от края на XIX–началото на XX век е твърде лаконична. Така че в процеса на работа е необходимо да се обърнем не само към теорията на библиотекознанието и архивознанието и практиката на библиотеките и архивите, а и до източници в други области на научното знание – книгознание, библиографознание, културология, музеология, архивистика, социология, политология, а в някои случаи и на криминалистиката.

Научен проблем

Исходният теоретичен постулат на изследването гласи: появата на всяко библиофилско издание по същество е с **антимедиен характер**. По простата причина, че е обект на междуличностни отношения, че е нещо скрито, нещо, което се знае от двама – от автора и от човека, комуто е подарен библиофилския екземпляр. Оказва се обаче, че след десетилетия (в чужбина и след векове) именно библиофилските персонализирани (номерирани и лично адресирани) екземпляри **придобиват медийност**. Появата им на търгове, баснословните суми, на които се продават, се превръщат в световни новини, които не само задоволяват любопитството на изкушени и дори неизкушени книголюбители, но постигат и повече. В този смисъл дисертационният труд ще търси отговор на научния проблем за механизма, по който библиофилските издания изведнъж придобиват

публичност, те самите **се превръщат от артефакт в медия**. Забравени автори изведнъж нашумяват, прочути и не толкова прочути книги отново привличат вниманието върху себе си.

Обект и предмет на изследването

Именно тази слабо изследвана динамика на превръщането на частния артефакт в медиен факт, на личното „библиофилско издание” в медиатизирано послание и публична историческа интрига в контекста на съвременните културно-медиологични и публикационни изследвания е **обект** на настоящия дисертационен труд.

Оттук **предмет** на непосредствен изследователски ангажимент стават дейностите:

- съставяне на възможно най-пълна библиография на известните до момента номерирани библиофилски издания в избрания период от 1901 до 1947 г.;
- опис на запазените екземпляри от всяко едно отделно издание, неговата история;
- изследване на медийността в артефакта;
- анализ и изтъкване на тяхната комуникативна синергия;
- проучване същността на самия стремеж за създаване на артефакт във всички аспекти – психологически, исторически, съвременни;
- прогнози за евентуалната медийност на някои от библиофилските издания;
- разликите в библиофилските екземпляри от обикновените от тиража може да се опише, но е най-добре да бъде демонстрирана визуално. При възможност някои от по-ценните екземпляри биха могли да бъдат дигитализирани.

Изследователска теза

Тезата на автора на настоящия труд е, че библиофилски са онези издания, на които по замисъл и изпълнение част от тиража е отпечатана на по-различен формат, на луксозна хартия (предпочитана е холандска с воден знак, веленова, японска, хромова и др.), всеки екземпляр обикновено се номерира (едно от

предпочитаните числа е 13) лично от автора и носи подписа му. Ще наричам тези издания „**прецедентни феномени**” на издателското културно наследство.

Непосредственият изследователски интерес се съсредоточава върху емпирични факти от изследователския периметър на **книгата като медия** (съгласно концепцията на М. Цветкова), подбрани в следните посоки: Доколко при хармонизирането си с общия тираж или с други обикновени издания библиофилското издание им противодейства, за да запази специфичните си отлики; или адаптира, „присвоява” шаблонното, но на по-високо ниво за своя изгода? Как в избрания исторически период библиофилското издание успява да придобие масовост, от какво се влияе тя и на какво дължи популярността си в рамките на националната книгоиздателска система?

Цел и задачи на изследването

Основната цел на настоящото изследване обаче не е исторически обзор на библиофилството и на библиофилските издания в България. Целта на този труд е създаване на максимално пълна база данни за доказването на комуникационната синергия между артефакти и рецепция, на чиято основа да се моделира и организира потенциален фонд „Български библиофилски номерирани издания (1901–1947)”, какъвто в България няма за нито един период от историята на книгата.

Така поставената цел следва да се постигне чрез решаване на следните **задачи**:

(1) да се открият в националните ни книгохранилища и архиви неизвестни досега същински библиофилски (персонализирани и номерирани) екземпляри, както и документи, свързани с появата и съдбата им;

(2) да се направи опит за установяване и доказване на инициатора или пионера (автор или издател) на издаването на елитарни номерирани екземпляри на книги в България;

(3) да се очертаят стратегии за медийност на библиофилската книга и нейното опазване;

(4) да се открият припокриващите се елементи, които да станат основа на общоприложими издателски стратегии;

(5) да се потърсят общи индикатори на библиофилската европейска и българска книга и да се предложи модел за национален публичен фонд от български библиофилски номерирани издания.

Ограничения в обхвата на изследването

Извън изследователския интерес остават явления, категории и дейности, които са достатъчно изследвани или се очаква да станат предмет на изследване на бъдещи научни проекти и екипи, а именно:

- антикварните книги в България;
- редките и ценните издания в България;
- библиофилските периодични издания в България;
- културната практика на автографа върху книга, с изключение на наличието на автограф като придружаваща номерирания екземпляр междуличностна комуникационна операция;

- хронологичният обхват е само в периода 1901–1947 г., чиято начална дата е предпоставена от откритието на докторанта⁵ – годината на публикуване на първото в България номерирано библиофилско издание, а крайната дата е началото на национализацията на частните книгоиздателства със Закона за национализация на частни индустриални и минни предприятия (Обн., ДВ, бр. 302 от 27.12.1947 г.; изм. и доп., бр. 176 от 2.08.1949 г., с еднократно действие).

По-разпространеният у нас термин „библиофилство”, който всъщност е русизъм и обозначава занятието на занаятчията, социалния статус на лице, което се интересува от него (например, колекционера, продавача, изследвателя на библиофилски екземпляри), не е предмет на дисертацията ми. Интересувам се от социално-психологичното и комуникационното явление „библиофилия” като субективна рецептивна категория и затова в изследването си оперирам с този термин.

Настоящият дисертационен труд е съпроводен с **обективни трудности**, които препятстват реализацията в мащаб и дълбочина на библиоархеологичното проучване:

⁵ Първото българско библиофилско издание е издирено и посочено в: Величков, Петър. Тежката дума на майстора: Из историята на българските библиофилски издания. В: АБВ, год. 6, №48, 27.11.1984, с. 8.

- Разпиляването на издателски архиви и библиотеки след 1944 г.
- Унищожаването на т.нар. вредни и опасни книги от фондовете на библиотеки и книжарници в периода 1944–1989 г.
- Неизвестното днес местонахождение на личните библиотеки на починали учени, дипломати, политици, индустриалци, банкери, автори, издатели, книготърговци, редактори, преводачи и общественици.
- Почти отсъстващата библиотечна практика за съставяне на библиографски описи на частни библиотеки.
- Пропуски на българската ретроспективна национална библиография в библиографирането на библиофилските екземпляри – неспазване на въведената от Пенчо Славейков като директор на Народната библиотека практика библиофилските екземпляри да бъдат въвеждани в метаданните на книгата.
- Отказът на българските библиотеки от по-прецизен формат на библиографско описание на книгите, което да се съставя по издателското каре, където винаги се съобщават маркерите за библиофилски издания.
- Отказът на българските библиотеки да се третира и цени външния вид на книгата; отказ от идентифициране на библиотечния екземпляр на книгата не само като съдържание (четиво), а и като полиграфичен и дизайнерски продукт.
- Пандемията от COVID-19 от началото на 2020 г. и въведеното в България извънредно положение, което затрудни довършването на справки и уточнения при затворени библиотеки и музеи.

Методика на изследването

Изследователският подход, с който се провежда изследването, е **интердисциплинарен** – реализира се в интеракция между публикационно-културологични, библиоархеологични, литературно-социологически, комуникационно-медиялогични, книговедски, библиотековедски и библиографски методи и средства. Изборът на интердисциплинарния подход, приложен в отделните етапи на изследването, се дължи на сложността и многостранността на проблема за достъпността на фирмените (издателските) и личните библиотеки в България от XIX век насам и наличието в тях на библиофилски издания,

включително на съхраняваните във фондовете на обществените, читалищните и научните библиотеки.

Методите, които се използват в настоящето изследване, са на първо място общонаучните методи – документен и монографичен анализ, десктоп проучвания, сравнителен анализ и синтез, понятийно-етимологичен и терминологичен анализ за операционализация на понятия, типологично групиране, съпоставителен исторически анализ, теоретичен публикационен анализ, интелектуален (семантичен и смислов) анализ на лична кореспонденция, анализ на архивни документи. емпирично проучване на библиофилската култура и на интереса към библиофилските издания в България, емпирично проучване на архивното, колекционерското и публичното поле на библиофилските издания от изследвания период, сравнителен анализ на артефактите и репрезентативните медийни версии (масови формати) на българските библиофилските издания от първата половина на XX век.

За решаването на формулираните цел и задачи емпиричното изследване се провежда чрез **дедуктивния подход** – постепенно стесняване на полето (*обикновен тираж – номериране на част от тиража – издаване на книги само в броени екземпляри*), комбиниран с **документно-дескриптивен и критично-публикационен анализ**, които да подпомогнат и доизглаждането и доизясняването на основни понятия главно от сферата на артефакта, медийността, тъй като библиофилските издания у нас отдавна вече не са обект само на книгознанието, а и на културата и нейното медийно въздействие в комуникациите, технологиите и бизнеса.

За да се идентифицират неизвестни библиофилски екземпляри на книги в научните библиотеки, се извършва пряк преглед на всеки екземпляр във фондовете и атрибуция на колекционерски издания по признаци на собственика. Във фондовете на големите библиотеки се извършва предварителен детайлен преглед на инвентарните книги.

При изучаване и описване на лични екземпляри на книги, принадлежали на български автори, учени, издатели, книжари, се прилагат хронологични и персонологични принципи.

При обсъждане на проблемите за достъпа, популяризацията и медиатизацията на информацията за библиофилските издания и екземпляри, съхранявани в българските библиотеки и музеи, за основа е взет принципът на откритостта на цифровото общество – осигуряване на достъпност за всеки човек на цялата съвкупност от обществено значимата информация, в необходимото време и място, в необходимия обем и форма.

Понятиен апарат

В изследването се работи със следните дефиниции на ключовите понятия:

- „Библиофилия” – уникално отношение към книгата като артефакт: необикновена любов, екстравагантно виждане, елитарна рефлексия. В настоящия труд ще го изследвам в двете му степени: а) качеството „библиофилия”, притежавано от човека „библиофил” и б) отношението на субекта („библиофилията” му) към дадена книга (субектът е автор, издател, купувач, прекупвач, притежател, читател, спекулант, колекционер, фетишист, маниак и т.н.).
- „Комуникационна синергия” – процесът на преминаване на библиофилската книга от фаза на противодействие на масовия тираж във фаза на съсредоточаване на масовия интерес към нея и на трансформирането ѝ в медия между миналото и бъдещето.
- „Медиатизация” – процесът на социализация и дигитализация на формалните и съдържателните особености на библиофилската книга, в резултат на който се популяризират прецедентните феномени и взаимно се обогатяват кодовете на различните типове култура (елитарна и масова, традиционна и модерна, национална и глобална).

Емпирични обекти на проучванията

Емпиричните обекти на проучванията са фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, Университетската библиотека „Св. Климент

Охридски”, Народната библиотека „Иван Вазов” в Пловдив, Националния литературен музей, къща-музей „Петко и Пенчо Славейкови”, къща-музей „Гео Милев” в Стара Загора и др.

Информационната база на научното изследване

Информационната база на научното изследване са книговедските масиви на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, монографични трудове, професионални издания, академични онлайн бази данни и библиотеки, дигитални архиви и репозиториуми, както и научни и професионални интернет ресурси. Всички цитирани източници са отразени в Библиографията в края на труда. Позоваването и библиографското цитиране на всички източници в текста на дисертационния труд се извършва по номерационния метод, съгласно БДС ISO 690:2011 „Ръководство за библиографско цитиране и цитиране на информационни ресурси”, регламентирано в „Официалния правописен речник на българския език” на БАН⁶, в Изискванията за приемане и оформяне на ръкописите на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” и в „Изискванията за приемане и оформяне на ръкописите за Годишника на ФЖМК при Софийския университет”⁷.

⁶ Официален правописен речник на българския език. София: Просвета; Изд. на БАН. Институт за бълг. ез., 2012, с. 124–130.

⁷ Изисквания за приемане и оформяне на ръкописите за Годишника на ФЖМК. В: Софийски университет: Факултет по журналистика и масова комуникация: Годишник на ФЖМК и публикации на преподаватели, 2019 [cited 15.06.2020]. Available from: https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/fakultet_po_zhurnalistika_i_masova_komunikaciya/godishnik_na_fzhmk_i_publicatii_na_prepodavateli

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е изграден в 4 глави, предговор, заключение и библиография. Придружен е с приложения, едно от които е организираният базов емпиричен корпус на изследването.

В съдържателен план изложението е структурирано по международния стандарт за дисертационно научно изследване.

В Увода се изясняват теоретичните основи и ключовите понятия, посредством които ще се анализира реалната картина, научното отношение и степента на изследване на библиофилските издания в България. Задължителната предпоставка за началото на изследването е пълната библиография на налични и новоиздирени издания в периода 1901 г. до национализацията на частното книгоиздаване през 1947 г., на чиято основа трябва да бъде уточнено кое е първото библиофилско издание и кое е последното. Аргументира се потребността от проучване и доказване на инициаторите за такива издания – Пенчо Славейков, кръгът „Мисъл“ и издателят Александър Паскалев, от проследяване и обясняване на ключови фигури и явления като бурната дейност на издателя Филип Чипев, библиофилските издания на Гео Милев, масовата еуфория на библиофилски издания през 30-те години в лицето на мощното издателство „Хемус“ и др.

Първата глава „Медиологичен подход към понятията „библиофилия“ и „библиофилско издание“ поставя теоретичните основи на комуникационната синергия между книгата като артефакт и като медия. При проследяване на историята на термините „библиофил“ и „библиофилия“ е изяснена разликата им с „библиоман“ и „библиомания“ и са посочени размиванията помежду им според съвременните тълкувания в различните научни направления.

В полето на модерната наука за книгата теорията на библиофилството заема собствен дисциплинарен клон, който има обща изходна позиция с дисциплинарния клон на теорията на четенето. Кое то води до заключението, че познанието за библиофилията и познанието за медийното битие на книгата (за притежаването и четенето) имат обща основа и тя е познанието за **замисъла при създаването на книгата като артефакт**.

Разграничени са библиофилските издания „по замисъл” от библиофилските издания „по съдба”. Аргументиран е критерият „**библиофилско издание по замисъл**”, защото библиофилско е изданието, на което по замисъл и изпълнение част от тиража е отпечатан на по-различен формат, на луксозна хартия, всеки екземпляр обикновено се номерира лично от автора и носи саморъчния му подпис.

Разгледани са композиционните принципи в графичния дизайн на българските библиофилски издания, чуждите влияния върху него във времето между първото и последното българско библиофилско номерирано издание. Уточнена е важността на издателското каре за маркиране и верифициране на библиофилски екземпляри и библиофилски издания. В карето издателят съобщава за наличието на луксозни, разкошни, номерирани екземпляри от тиража. Именно от издателското каре се събират сведения за съставяне на прецизен формат на библиографско описание на книгите, като библиофилските екземпляри се въвеждат в метаданните на масовото издание на книгата.

В резултат на приложения комплексен публикационен и медиологичен подход към дефиниране на категорията „библиофилско издание” е посочено кое е първото българско библиофилско издание и кое е последното.

Установява се, че немарливостта при номерирането на библиофилските екземпляри е традиционна. Практика е неномериране на луксозните бройки от автори, издатели, преводачи, художници, които смятат, че с автографа си са свършили работата. Това изключително затруднява работата на изследователя на темата. Номерацията е по-стриктна в началото на периода (1901), а към края му (след 1944) все повече е пренебрегвана. Това не се отнася за книги, на които целият

тираж е номериран, обикновено машинно, както е случаят с „Панихида за П. К. Яворов” от Гео Милев.

Авторството на графичната форма на библиофилската книга е защитена от факта, че издателите ѝ обикновено работят сами или пък управляват подчинените им изпълнители, които им са наемни работници. Това се отнася до големите издателства на Александър Паскалев, „Везни” на Гео Милев, „Т. Ф. Чипев”, „Хемус”. Същевременно модата част от тиража да бъде луксозен, номериран, луксозно отпечатан на различна хартия, дори и подвързан не е била ограничавана с патент или стандарт. Отличаването на подобни екземпляри обаче издава културата на създателя им. Колкото той е по-голям професионалист, толкова повече се е постарал да спазва правилата за обозначаване. Колкото е бил несведущ или нехаен, толкова по-трудно днес можем да определим някои бройки от книгата като библиофилски. Примерно, имало е практика до 1947 г. специално за приближени до издателя, авторските бройки да се печатат на по-луксозна хартия. В тези книги няма надпис и въпросът трябва ли да бъдат причислявани към библиофилските издания си заслужава да бъде разискван. Защото те са били замислени като отличаващи се от останалия тираж, което е основният признак на библиофилските издания.

Тъй като и до днес в българското книгознание не е обстойно разгледан въпросът за библиофилските издания, нито е изяснявана тяхната история, вероятно причисляването към тях на споменатите по-горе неупоменати и неномерирани издания, ще бъде отложен за бъдещето. За съжаление съдбата на подобни книги не вдъхва оптимизъм за пълнота в тяхното изследване, описване и поставяне в по-строг режим на ползване в библиотеки или архиви. Тяхното съхранение и опазване – от недобросъвестни читатели или некомпетентни библиотекари и архивисти, не стои на дневен ред.

Втора глава „Рецепция на артефакта в емпиричния периметър „Български библиофилски номерирани издания” изцяло се съсредоточава върху отлики и прилики между категориите „разкошно библиофилско издание” и „масово обикновено издание”. Предприето е проучване за типа на адресата и

реципиента: кой е могъл да си позволи да закупи от по-скъпите библиофилски издания. Изследван е и дизайнът на представителна извадка от такива издания.

Ключовите насоки за бъдещи изследвания са формулирани в параграф 2.7. „Медийност на библиофилския екземпляр – връзки на създател, издател, притежатели, акцент в научните проучвания”. Акцентът е върху автографа като придружаваща номерирания екземпляр междуличностна комуникационна операция и като подсилващ индикатор за стабилност на вътремедийните отношения в микрогрупи и приятелски кръгове. Слабата проученост на номерираните екземпляри, които и до днес не са идентифицирани като такива, несъмнено не позволява да се осветлят цялостно редица приятелства, неприятелства, дразги и др.п. между известните автори, издатели, критици от разглеждания период. Например, в контекста на войната между кръга „Златорог” и тандема Александър Балабанов и Елин Пелин е изненадващ автографът на Елин Пелин върху луксозен екземпляр, предназначен за Владимир Василев, без да има упоменаване в изданието на книгата за такива. Обикновено медийният историк няма възможност да започне откъдето трябва, когато има да проучи отношенията на творци от миналото. Автографи са давани тогава с лека ръка и на всеки, който поиска, но ако се знае кому са подарявани или кой е купувал номериран екземпляр, тогава проучванията биха били по-впечатляващи.

Отчетени са пропуснатите моменти в българското книгознание поради табутата на времето от 1944 г. до 1989 г. – защо някой е получил номериран екземпляр, а не обикновен, какво точно се е случило и защо, каква е съдбата на този дар. Съществен пропуск на изследователите е фактът, че преди 1989 г. или в първите години след това не е разпитан притежателят на номерирания екземпляр. С него си отива и споменът, незаписан на хартия.

Изразено е съжалението, че издирването на архивни доказателства (писма, договори и др.) не винаги дава резултат, защото когато номерираните издания не са възприемани като ценност, като различаващи се от обикновените в по-малка или в по-голяма степен, интересът към тях не е бил заострен и те не са възприемани като

ценност.⁸ Ето защо те са имали съдбата на обикновените екземпляри и тъй като са далеч по-малобройни от тях, са имали по-малък шанс да оцелеят.

Централна за изследването е **трета глава „Артефактът на библиофилията в България (1901–1947) – генеалогични казуси, комуникационни проблеми и критерии за идентификация”**. Развита е с метода на библиоархеологията. Логиката на изложението се фокусира върху (1) дескриптивен и библиографско-публикационен анализ на сферата на артефакта, медийността на библиофилските издания у нас с акцент върху конституирането на тяхната издателска идентичност (издателски модели и похвати) и (2) налагането им в интерперсоналните комуникации между авторите и читателите, между авторите и издателите и в самите елитни творчески кръгове чрез привнесени световни практики практики или автентични репутационни решения.

Логиката на научно търсене се заключава в издирване и цитиране на писма, договори, спомени, доколкото ги има оцелели, и въз основа на тях е очертана най-медийната част от историята на българските номерирани издания.

Изяснява се типът на библиофилското издание, избран от Пенчо Славейков, как той успява да убеди не само издателя Александър Паскалев в ценността на тези издания, но и всички от кръга „Мисъл” (без Петко Ю. Тодоров). Проследява се историята на Паскалевите издания от гледна точка и на медийността с разкриване на лични връзки, съпричастия и противоборства. Изданията на Александър Паскалев включват творби не само на автори от кръга „Мисъл”, а и на автори извън него като Иван Вазов и Кирил Христов. Направен е опит да се покаже зад сухата статистика на броя им какви са били предпоставките за създаването им, кому са били подарявани, каква е съдбата им и колко от тях днес са налични.

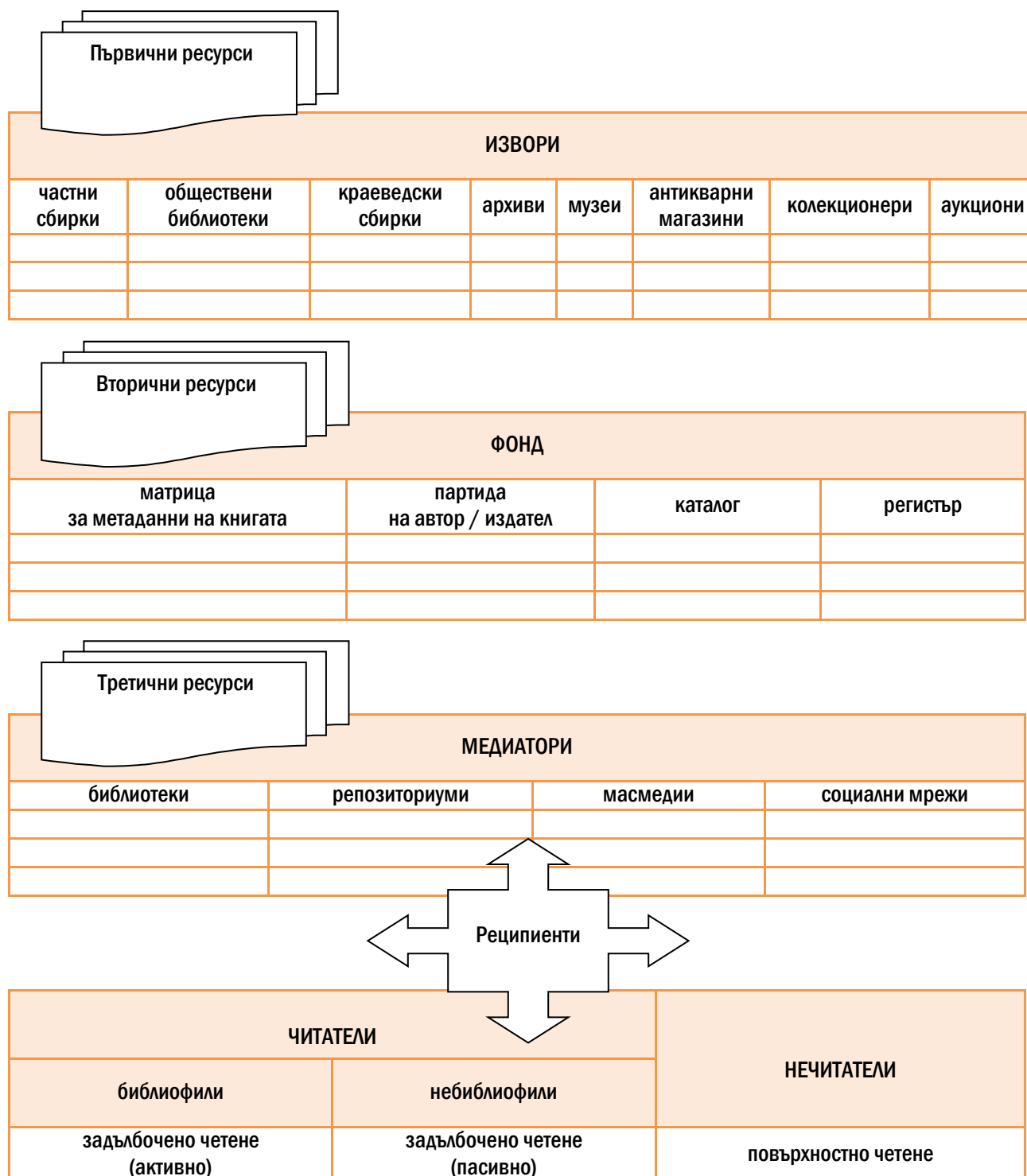
След Пенчо Славейков българските библиофилски издания търпят промени. Анализирани са типът им при продължителите Филип Чипев и Гео Милев. Накрая е маркирана лавинността на увлечението по номерираните издания у автори, близки до Филип Чипев и Гео Милев, които самостоятелно издават свои творби.

⁸ Например проф. Тодор Боров нямаше отношение към библиофилските номерирани издания като библиограф. Ценност за него бяха библиографски издания и сборници, които след смъртта му постъпиха в Центъра за византийски проучвания „Иван Дуйчев” на Софийския университет.

Показана е медийната страна от историята на библиофилските издания на книгите на Пенчо Славейков, Мара Белчева, Кирил Христов, която е поставена на фона на предпочитанията, възможностите и резултатите от издателската дейност на Александър Паскалев, Филип Чипев, Гео Милев, издателство „Хемус“, Георги Михайлов. Представянето на тези различаващи се екземпляри от общия тираж е възможно въз основа на дългогодишните ни проучвания по темата (с първа публикация у нас за библиофилските издания на Пенчо Славейков през 1984 г.), със съставеното Приложение – опис на българските библиофилски издания.

В четвърта глава „Модел за синергия между артефакт и рецепция – експонация и медиатизация на фонда „Български библиофилски номерирани издания“ от периода 1901-1947 г.“ е предложен концептуално-модулен модел. Той е базиран на алгоритъм от матрица на метаданните на библиофилското издание и протокол за събиране на емпирична библиографска информация и оповестяването ѝ във вид на паспорт, има универсален характер. Тъй като няма тематични, предметни и хронологични ограничения, ще подпомага справочната и издирвателската работа, ще осигурява максимални възможности за повишаване на видимостта, за популяризиране и глобално комуникиране на обектите на книжовното културно наследство, каквито са библиофилските издания.

Моделът позволява да се извършва оперативно информационно търсене в базата знания, да се определят връзки и зависимости по филтри на търсенето, да се използва за провеждане на всички видове интелектуален анализ – контент-анализ, семантичен анализ, смислов анализ, лексикален анализ и др. Този модел се очаква да функционира като пълноценен медиатор в ориентирането на потребителите, които търсят знания или изследват книги, издателства, писатели, лични или специални библиотеки, да осигури неограничен достъп до пълната и достоверната информация за всеки екземпляр от библиофилските издания като национално книжовно наследство, да гарантира непосредствен или дистанционен достъп до библиофилските издания на България за всеки заинтересован читател.

Фиг. 20. Модел за експозиция и медиатизация на фонд „Български библиофилски номерирани издания” от периода 1901–1947 г.

Възможен сценарий за развитие е съставянето на отделни дигитални библиотеки:

- ☒ Национална банка „Библиофилски и номерирани издания“;
- ☒ Национална банка „Първи издания (примерно „Класици“; или „Местни автори“;
- ☒ Национална банка „Автографи“;
- ☒ Редки книги в малък тираж;
- ☒ Небиблиофилски издания, излезли в луксозен вид и определяни като „разкошни“;
- ☒ Национална банка „Екслибрис“;
- ☒ Книги с авторски поправки;
- ☒ Детски книги⁹ с разкошни илюстрации.

Разработеният модулен модел може да се разширява за целите на една бъдеща национална банка „Библиофилски номерирани издания“ или дори дигитализирана Национална библиофилска библиотека като позволява да се интегрират нови библиографски, архивографски и семантични структури, да се добавят нови връзки между обектите и да се увеличава количеството характеристики на всеки библиофилски екземпляр.

⁹ Тези книги от XX век почти не се намират в запазен вид (както са публикувани) в големите ни библиотеки, даже са и липси.

ОБОБЩЕНИЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ И ИЗВОДИТЕ

В резултат на проведеното изследване на тема „Български библиофилски издания (1901–1947): Комуникационна синергия между артефакт и рецепция“ могат да се формулират следните обобщения и изводи:

- Не съществува тема, която да не бъде осъществена, колкото и да са оскъдни източниците и научните публикации по нея.
- Близко 120 години темата за библиофилските екземпляри, различаващи се от обикновените в тиража, е била пренебрегвана от библиографи и изследователи на българската книга.
- Медийността на предмета на изследването става очевиден при реконструиране на историята на българските библиофилски издания. Такива издания имат творби на известни български автори, като Алеко Константинов, Иван Вазов, Пенчо Славейков, Кирил Христов, Мара Белчева, П. К. Яворов, Христо Ясенев, Димчо Дебелянов, Елисавета Багряна и др. Техните издатели също са сред най-прочутите във времето си – Александър Паскалев, Филип Чипев, Гео Милев, Христо Хаджиев (изд. „Хемус“) и др.
- Научноинформационната база на настоящото и на всяко следващо научно изследване с предмет библиофилското наследство са книговедските масиви на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, национални, краеведски и персонални библиографии, монографични трудове, професионални издания, академични онлайн бази данни и библиотеки, дигитални архиви и репозиториуми, както и научни и професионални интернет ресурси.
- Всеки първи опит страда от известна непълнота поради липса на архивни документи, поради хаоса в критериите за рядка и ценна книга и т.н. Неговият

принос обаче е да подтикне следващите изследователи да продължат издирванията по темата.

Сам по себе си изборът на подобна дисертационна тема е **новост** (поне за българската наука). Ясното очертаване на **предмета на изследване** – библиофилското номерирано издание, предполага изясняване на неизследвани обекти в ракурса на медийността на *изключителната и персонализираната книга*. Разработването на подобна тема несъмнено не е лесна задача, но осъществяването ѝ несъмнено ще бъде принос в синергетичното научно поле „книга–медия”.

Съдбата на библиофилските номерирани издания **не е проучвана и те не са отделяни** досега в специални сбирки в българските библиотеки или музеи. Загубена е възможността да бъде документално съхранен цял свят от автентична интерперсонална медийност, какъвто се наблюдава в западните страни. Държавните сбирки, например в големите библиотеки, попадат под ударите на идеологията и се съставят с неясни принципи и субективни критерии за „рядкост” и „ценност”.

Така усилията на изследователите са обречени на неуспех да представят в пълнота историята на българските библиофилски издания. С настоящия труд се надяваме да инициираме проектирането и създаването на бъдеща национална банка или фонд „Библиофилия”.

Номерираните библиофилски издания, особено с поставен автограф, съдържат автентична и неподправена документална информация, важна за разбирането на историята и културата на човечеството, на отделните държави, на културно-икономическите сектори, на професионалните микрогрупи и междуличностните отношения. Изследването им позволява да се идентифицират и въведат в научен оборот връзки и събития, приемани за изгубени, да се проследят тенденциите в развитието на науката, културата, писането, дизайна, издаването и комуникирането на и чрез книгите.

Библиофилските номерирани издания споделят съдбата на обикновените екземпляри, тъй като не са били отличавани от тях. След смъртта им библиотеките на частните колекционери у нас обикновено са разпилявани и рядко съхранявани в

целостта си. Така медиите са ощетени от пълното разкриване на един немаловажен момент от живота на българските интелектуалци. Неблагоприятно се отразява и съветската окупация през 1944 г., когато частни и обществени библиотеки систематично са прочиствани от неудобни или „вредни книги“.

Теоретичният обзор в първа глава показва, че българското книгознание се ограничава в общи постановки и текстове, които не представят книгата като медия. По тази причина то не предлага издания, наричани „Книга за книгата“. Сюжетът на всяка книга може да бъде прочетен от всеки. Но съвременния читател се интересува от историята на написването ѝ, от съдбата на различните издания, проявява интерес към редките и ценни издания, сред които немаловажно е и мястото на библиофилските номерирани екземпляри.

Във втора глава показахме какви са били начините за намиране на библиофилски издания в периода до 1989 г. (при монопол на държавните антикварни книжарници), конкуренцията на нелегалните търговци, противопоставянето им едни на други. Същевременно, за да е пълна картината, разгледахме масовите унищожения на книги, издадени преди 1944 г., с етикета „вредни“ за господстващата съветска идеология, задължителна и за България.

До 1944 г. в България липсват сдружения на колекционери на книги, а антикварите членуват в Книжарския съюз наравно с колеги или с издатели. След 1944 г. подобно сдружение е немислимо, макар че през 1979 г. е направен опит да бъде създадено в лицето на неформалното сдружение – секция „Книголюбител“, към Съюза на филателистите в България.

Паралелът между антиквариатът преди и след 1944 г. показва, че свободата на продажба е следена и ограничавана от репресивните органи на тогавашната власт. Въпреки това забранената книга е купувана и съхранявана тайно от по-изявените събирачи на книги. След 1989 г. т.нар. „вредна книга“ е пусната на свобода – издавана е без ограничения и купувана без страх.

В трета глава задачата беше да се заостри вниманието върху **съдбата на създателите** на библиофилските номерирани екземпляри. Да се посочи защо техните библиофилски издания имат важно значение за преоткриването на една

важна част от историята на книгата като медия – бляскава външно, притаила в себе си широк диапазон от чувства, стремежи и желание и българската книга да не отстъпва на европейската.

Мястото ѝ в цялостното изследване е изключително важно. В нея въз основа на издирени архиви, спомени, мнения представихме създателите на българските номерирани автори и авторите, съпричастни към това.

Изяснихме **типа на библиофилското издание**, избран от Пенчо Славейков, как той успява да убеди не само издателя Александър Паскалев в ценността на тези издания, но и всички от кръга „Мисъл” (без Петко Ю. Тодоров). Проследихме историята на Паскалевите издания от гледна точка и на медийността – с разкриване на лични връзки, съпричастия и противоборства. Изданията на Александър Паскалев включват творби не само на автори от кръга „Мисъл”, но и на автори извън него като Иван Вазов и Кирил Христов. Показахме зад сухата статистика на броя им какви са били предпоставките за създаването им, кому са били подарявани, каква е съдбата им и колко от тях днес са налични в държавните сбирки и музеи, както и в личната ми сбирка.

След Пенчо Славейков българските библиофилски издания търпят промени. Анализирахме типа им при продължителите на Пенчо Славейков – Филип Чипев и Гео Милев. Накрая маркирахме лавинността на увлечението по номерираните издания у автори, близки до Филип Чипев и Гео Милев, които самостоятелно издават свои творби или преводи.

Логиката на научно търсене беше в **издирване и цитиране** на писма, договори, спомени, доколкото ги има оцелели, и въз основа на тях очертахме най-медийната част от историята на българските номерирани издания. Акцентирахме на медийната страна от историята на библиофилските издания, характерна за книгите на Пенчо Славейков, Мара Белчева, Кирил Христов, която бе съпоставена с предпочитанията, възможностите и резултатите от издателската дейност на Александър Паскалев, Филип Чипев, Гео Милев, издателство „Хемус”, Георги Михайлов и др. Представянето на тези различаващи се екземпляри от общия тираж стана възможно въз основа на дългогодишните ни проучвания по темата (с първа

публикация у нас за библиофилските издания през 1984 г.), със съставеното Приложение – опис на българските библиофилски издания от личната ни сбирка и от сбирките на големи български библиотеки и музеи.

Доказахме, че **всеки важен момент от историята на българската книга може да бъде описан и анализиран** и че затова се изисква търпеливо проучване на архивите, съпоставяне на документ и спомен, внимателно търсене на оцелели библиофилски номерирани екземпляри.

Библиофилските екземпляри несъмнено са били образци, следвани и в книги, които не са имали номерирани екземпляри. Те са допринесли в търсенията на издателите да поднасят издания от масовото книгоиздаване с високи художествени достойнства.

Представените **неизвестни факти, писма, договори, документи** ползвахме, за да докажем тезата, че тази част от историята на българската книга като медия заслужава обстойни проучвания. Проследен беше приносът на българските издатели и автори в историята на библиофилията в България, като беше установен подходът, по който дизайнът на библиофилските екземпляри ги отличава от обикновените в общия им тираж. Непосредственият изследователски интерес се съсредоточи върху емпирични факти от приложното поле на **книгата като медия**, подбрани в следните посоки: доколко при хармонизирането си с общия тираж или с други обикновени издания библиофилското издание им противодейства, за да запази специфичните си отлики; или адаптира, „присвоява” шаблонното, но на по-високо ниво за своя изгода. Беше установено, че в периода 1901–1944 г. библиофилското номерирано издание успява да придобие масовост, от каквато се нуждае книгата като медия. Разкрито беше от какво се влияе и на какво дължи популярността си в рамките на националната книгоиздателска система.

Проведеният съпоставителен анализ на политиките за книжовното културно наследство и опазването на „книжните паметници” (движимо културно наследство – редки книги, ценни книги, библиофилски книги), намиращи се в архивите, музеите и библиотеките в България показва, че до настоящата 2020 г. **не е мислено върху модел**, с който да се организира, популяризира и комуникира нито

издателското културно наследство, нито precedentните феномени от българското книжовно наследство – библиофилските издания.

Пристъпихме към разработване на такъв модел със следните теоретично изведени постановки:

- Процесът на преминаване на библиофилската книга от фаза на противодействие на масовия тираж във фаза на съсредоточаване на масовия интерес към нея и на трансформирането ѝ в медия между миналото и бъдещето е резултат от явлението „**комуникационна синергия**”.
- Комуникационната синергия е същността на трансформацията на книгата от единичен културен артефакт в медия, от средство за междуличностно общуване в средство за комуникиране на издателски еталони в публичността.
- Доказателствата за комуникационната синергия на масива от библиофилски издания в даден исторически период са основание да се премине към дигиталната им конверсия, към цифровото им съхраняване и опазване, към изграждане на национален регистър на дигитализираните обекти за целите на глобалното им комуникиране.
- Глобалното комуникиране на старите библиофилски издания следва да премине през механизъм на медиатизация. Дефинирам „**медиатизацията**” като процес на социализация и дигитализация на формалните и съдържателните особености на библиофилската книга, в резултат на който се популяризират precedentните феномени и взаимно се обогатяват кодовете на различните типове култура (елитарна и масова, традиционна и модерна, национална и глобална).

Предложеният в четвърта глава структурен модел, базиран на алгоритъм от матрица на метаданните на библиофилското издание и протокол за събиране на емпирична библиографска информация и оповестяването ѝ във вид на паспорт, има универсален характер. Тъй като няма тематични, предметни и хронологични ограничения, ще подпомага справочната и издирвателската работа, ще осигурява

максимални възможности за повишаване на видимостта, за популяризиране и глобално комуникиране на обектите на книжовното културно наследство, каквито са библиофилските номерирани издания.

Методът на моделирането позволи да се докаже възможността за формиране на виртуално функциониращ фонд, който да предоставя оригинална и проверена *de visu* информация за запазените лични екземпляри от библиофилските издания и за похватите за персонализиране на читателския екземпляр, прилагани от българските книгоиздатели. Чрез метода на моделирането беше обоснована и необходимостта от преразглеждане на съхраняваните в библиотеките, музеите и архивите лични фондове, колекции и сбирки от книги на изявени български личности. Ситуацията на неоткриваемост или неизвестност на подобен първичен ресурс продължава да бъде бариера пред научните изследвания.

Надявам се, че с предложения инструментариум е изпълнена основната задача за разработване на **комплексен модел за експонация и медиатизация на фонда „Български библиофилски номерирани издания“ от периода 1901-1947 г.** Разработеният модулел модел може да се разширява за целите на една бъдеща **национална банка „Библиофилски номерирани издания“** или дори дигитализирана **Национална библиофилска библиотека** като позволява да се интегрират нови библиографски, архивографски и семантични структури, да се добавят нови връзки между обектите и да се увеличава количеството характеристики на всеки библиофилски екземпляр. Моделът позволява да се извършва оперативно информационно търсене в базата знания, да се определят връзки и зависимости по филтри на търсенето, да се използва за провеждане на всички видове интелектуален анализ – контент-анализ, семантичен анализ, смислов анализ, лексикален анализ и др. Този модел се очаква да функционира като пълноценен медиатор в ориентирането на потребителите, които търсят знания или изследват книги, издателства, писатели, лични или специални библиотеки, да осигури неограничен достъп до пълната и достоверната информация за всеки екземпляр от библиофилските издания като национално

книжовно наследство, да гарантира непосредствен или дистанционен достъп до библиофилските издания на България за всеки заинтересован читател.

Научно-приложният аспект на настоящия труд предполага принос в контекста на проектите за дигитализация на библиотечни фондове и колекции в света и в България (напр. проект Europeana, проект TELPlus, проект European Digital Library по програмата eContentplus, проект ДАПИС на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, на Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, на УниБИТ, на СУ, на НБУ, на библиотеките към водещи световни университети и академии и т.н.). Предложеният на финала на изследването **модел за експонация и медиатизация на фонд „Български библиофилски номерирани издания“ от периода 1901-1947 г.** може да бъде осмислен като отговор на една от целите в програма „Хоризонт 2020“ на ЕК – поставяне на основите за предстоящо технологично решение на глобалното предизвикателство за вписване на България в дигиталната библиотечна инфраструктура на Европа чрез ново поколение интелигентни платформи, мобилни комуникации и онлайн обмен на метаданни и метаресурси.

XXI век предполага промяна в мотивите за интереса и предпочитанията към книгата като културен артефакт. Книгата на хартия губи пред електронната книга. За да стигнат до потребителите, първите трябва да се променят и да попълнят числото на вторите. Съприкосновението със старите книги несъмнено обогатява новите читатели, които предпочитат да се запознаят или да прочетат старата книга не със загуба на време в сградата на библиотеката, а с едно кликване на мишката. Създаването на **Национална банка „Библиофилски номерирани издания“** ще компенсира досегашното им премълчаване, пренебрегване, унищожаване и неотразяване в историята на българската книга.

В настоящият дисертационен труд не само дадохме база за бъдещи проучвания, а се постаряхме максимално да използваме фондовете на библиотеки и музеи, за да покажем, че библиофилските екземпляри се отличават от обикновените в различна степен, дори с пренабор на текстове. Предложен и аргументиран беше критерият **„библиофилско издание по замисъл“** с

презумпцията, че водещ в генезиса на библиофилската книга е издателят – той кумулира както издателското културно наследство на народите и епохите, така и прецедентните феномени в него. Защитена беше тезата, че идеалният обект на библиофилството е „**номерираният издание с автограф**”, тъй като наличието на автограф е онази ръкотворна междуличностна комуникационна операция, която легитимира номерирания екземпляр на дадена книга като неповторим. Съпоставките с чужди публикации и проекти по изследвания проблем показаха, че трудът е един от първите в света по темата.

Изказвам благодарност за съдействието на сътрудниците в музеите, архивите и библиотеките, на научните ми консултанти, на учените от катедрата „Комуникация и аудиовизуална продукция” на Факултета по журналистика и масова комуникация при Софийския университет и на научния си ръководител доц. д-р Милена Цветкова за помощта и доверието.

СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСИ

Настоящият дисертационен труд е първо изследване на библиофилското издателско наследство в България, чието начало поставят откритите за периода 1901–1947 г. библиофилски номерирани издания.

Във формата на самооценка за приносния характер на реализираното научно изследване могат да се обособят приноси с научно-теоретичен и научно-приложен характер.

Приноси с научно-теоретичен характер:

1. Доказана е тезата за библиофилските номерирани издания като специфично книжовно наследство и първостепенно издателско културно наследство на всяка държава. Въз основа на проведените емпирични проучвания и библиографско-публикационни анализи на частни библиофилски сбирки са формулирани недостатъците и препятствията в опитите за обособяване на специални фондове за библиофилски книги в България през последните 120 години.
2. Създаден е модел за организиране, социализиране и предоставяне за глобален достъп на фонд „Библиофилски номерирани издания в България за периода 1901–1947 г.” в иновативния „фигитален” формат. Концепцията на модела обхваща фазите на експонация и медиатизация по принципа на синергията между културния артефакт и читателската рецепция. Фондът е с потенциал за внедряване в образователни програми и за развиване в бъдещи научни изследвания в полето на историята, културологията, социологията, социалната психология, изкуствознанието, филологията, литературознанието, лингвистиката, етнологията, политологията, правото и др.
3. По правилата на интердисциплинарния подход е демонстрирано синергетично комбиниране на метода на библиоархеологията с евристичния метод

(достигане до открития по интуиция), за нуждите на което са оповестени и обобщени ефективните канали за разследване, верифициране и идентифициране на търсената книга по авторските критерии за „библиофилско издание”. С методи от теорията на четенето са актуализирани техниките за издирване на библиофилските артефакти и за документиране на резултатите (откритията) от проучването им.

4. Към познанието за старите книги като документен ресурс и исторически извор са приложени нови теории и научни постановки – за потенциала на библиопсихологията и библиопсихологическата археология в историческите, социологическите, политологическите и литературоведските изследвания; за възможностите на медийната археология като извличане на книги-артефакти от всеки културен пласт и реставриране на медийната им функция; за прехода от антикомуникация към комуникация на библиофилския уникат (от антимедийност към медийност); за медиатизацията на библиофилските екземпляри в архивите, в антикварните, букинистичните и частните колекции; за медийния потенциал на библиофилския уникат в условията на глобална дигитална трансформация.
5. Формулирани са нови дефиниции на ключовите понятия „библиофилия”, „библиофилско издание” и „издателско културно наследство”. Класифицирани и субординирани по родово-видов признак са клъстерните понятия „библиофилско издание”, „номерирано издание”, „рядко издание”, „ценно издание”, „антикварно издание”, „забележително издание”, „раритет”, „куриозитет” и т.н.
6. На нова интерпретация са подложени двете особени психо-социални състояния на реципиентите на книги – страст към библиофилски екземпляри и библиомания. Аргументирана е нова социално-психологична емпирична група – библиофилите притежатели и колекционери на номерирани издания.
7. Доказан е идентификаторът за фактологичната и дескриптивната разпознаваемост на предмета на изследването: идеалният обект на библиофилията е „номерираното издание с автограф”.

Приноси с научно-приложен характер:

1. Създаден и представен за пръв път на научната общност е „Опис на българските номерирани библиофилски издания (1901–1947)”, съхраняващи се в личната библиотечна колекцията на докторанта, в държавни библиотеки и частни сбирки (в Приложение към дисертационния труд).
2. Проучен изцяло е тематичният периметър на българските библиофилски номерирани издания от първата половина на ХХ век, в резултат на което е дефинира ново изследователско поле „Артефактът на библиофилията в България (1901–1947)”.
3. Оповестени са фактологични открития и неизвестни на науката данни, които реконструират събития и отношения в българската история от началото на ХХ век:
 - Установено е първенството във времето на номерираните издания от български книги в периода 1901–1947 г.
 - Установено е, че пионерът на библиофилските издания в България е Пенчо Славейков.
 - Идентифицирани са 13-те Славейкови библиофилски екземпляра и са реконструирани техните адресати, като настоящите притежатели на два от екземплярите (на А. Протич и подареният на Естетическия семинар на Софийския университет) са заложили за бъдещи проучвания.
 - Издирени са неизвестни и неразпознати досега от науката библиофилски екземпляри от български книги в периода 1901–1947 г.
4. Проучени детайлно за библиофилски издания са фондовете от редки и ценни издания на големи библиотеки и архиви в България:
 - Университетска библиотека „Св. Климент Охридски” в гр. София.
 - Национален литературен музей в гр. София.
 - Столична библиотека в гр. София.
 - Фонд „Кирил Христов“ в ДА „Архиви“, в гр. София.
 - Сбирката с книги на къща-музей „Петко и Пенчо Славейкови” в гр. София.

- Сбирката с редки и ценни книги на Народна библиотека „Иван Вазов” в гр. Пловдив.
 - Фонд „Редки и ценни книги” в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” в гр. София.
5. Обсъдените в настоящия труд емпирични открития се попълват систематично с нови и се съхраняват от автора в лична колекция от български библиофилски издания от първата половина на XX век, репрезентирана в отворена и динамична библиографска база данни.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

(ПУБЛИЧНО АПРОБИРАНЕ НА НАУЧНИТЕ РЕЗУЛТАТИ)

Научни студии и статии:

1. Величков, Петър. Неизвестни поздравителни картички до Елисавета Багряна. – В: Gloria Bibliospherae (Нишката на Ариадна): изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова: юбилеен сборник по случай 65 години от основаването на УниБИТ. София, 2016, с. 1208–1222. ISBN 978-619-185-211-6
2. Величков, Петър. Как бе основана Народната библиотека и история на сградите ѝ. – В: Библиотека, 2017, №5, с. 65–68. ISSN 0861-847X
3. Величков, Петър. По следите на 205-те номерирани екземпляра [на стихосбирката „На прага стъпки“ от Мара Белчева, 1918 г.]. – В: Библиотека, 2018, №1, с. 99–114. ISSN 0861-847X
4. Величков, Петър. Как се набавяха ценните издания на Народната библиотека: Два рапорта – на Пенчо Славейков и на Иван Димитров. – В: Библиотека, 2018, №5, с. 11–19. ISSN 0861-847X
5. Величков, Петър. Пенчо Славейков – пионер на българските библиофилски издания. – В: ББИА онлайн, 2019, №1, с. 14–22. ISSN (Print): 1314-7285. ISSN (Online): 1314-4944
6. Величков, Петър. Дора Габе като създателка на библиофилската поредица „Библиотека за малките“ през 30-те години на миналия век. – В: Библиотека, 2019, №2, с. 63–70. ISSN 0861-847X
7. Величков, Петър. Посланията на Николай Райнов в списание „Картина и Приказка“. – В: Библиотека, 2019, №3, с. 81–83. ISSN 0861-847X
8. Величков, Петър. Пенчо Славейков дарява екземпляр на Народната библиотека в София от своя ценна библиофилска книга, отпечатана в 13 бройки. – В: Благотворителност и култура на дарителството : Доклади от Международна научна конференция, посветена на 140 години от основаването на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 1–11 декември 2018 г. Състав. Красимира Александрова, Антоанета Тотоманова. София. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2019, с. 274–282. ISBN 978-954-523-165-0

Научни доклади:

1. Величков, Петър. Дора Габе като създателка на библиофилската поредица „Библиотека за малките“ през 30-те години на миналия век: Доклад на Националната научна конференция „Детството – креативност и спонтанност. Дора Габе – 130 г., Елисавета

Багряна – 125 г., Калина Малина – 120 г., Никола Фурнаджиев – 115 г., Лъчезар Станчев – 110 г.”. Организирана от Института за литература на БАН и от Сектор „Детска литература” към Столична библиотека, 11 юни 2018 г.

2. Величков, Петър. Елисавета Багряна – пътеводителка в спомена за отминалите дни и хора: Доклад на Кръгла маса, посветена на 125-годишнината от рождението на Елисавета Багряна. Организирана от Институт за литература при БАН и Столична библиотека, 13 ноември 2018 г.
3. Величков, Петър. Пенчо Славейков дарява екземпляр на Народната библиотека в София от своя ценна библиофилска книга, отпечатана в 13 бройки: Доклад на Международната научна конференция „Благотворителност и култура на дарителството”. Организирана от Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, 11 декември 2018 г.
4. Величков, Петър. Яна Язова срещу „Системата”: Доклад на Националната научна конференция „Памет и сърце. Осмисляне на българския тоталитарен опит. В памет на Вихрен Чернокожев”. Организирана от Институт за литература при БАН и Софийски университет „Св. Климент Охридски”, 24–25 юни 2019 г.

Научнопопулярни и художественотворчески:

1. Величков, Петър. Историческият роман – между истината и измислицата. – В: Всичко за книгите, 10.04.2017 [онлайн].
2. Величков, Петър. Лятното четиво – между риска и сигурността. – В: Всичко за книгите, 24.07.2017 [онлайн].
3. Величков, Петър. Предговор. – В: Павлова, Лалка. Българският космос в трилогията „Балкани” на Яна Язова. – София: Български писател”, 2016. – 255 с. ISBN 978-619-204-067-3
4. Величков, Петър. Предговор. – В: Здравкова, Вероника. Запомни ме!. – София, 2017. – 80 с. ISBN 978-954-8365-94-9
5. Величков, Петър. Стихотворения. – В: Непредизвикано: антология библиотечно творчество. – София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий”, 2016. – 208 с. ISBN 978-954-523-153-7

Съставител, редактор, консултант:

1. Непредизвикано: антология библиотечно творчество. Ред. Петър Величков. – София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий”, 2016. – 208 с. : с портр., цв. ил. ISBN 978-954-523-153-7
2. Наградени млади автори в Националния литературен конкурс „Яна Язова”. Ред. Петър Величков. – Лом: Нар. читалище „Постоянство”, 2017. – 218 с. : с ил. ISBN 978-619-7274-01-1

3. Здравкова, Вероника. Запомни ме! Ред. Петър Величков. – София, 2017. – 80 с. : с цв. портр., ил. ISBN 978-954-8365-94-9
4. 1943. Антология за деца. Състав. Петър Величков, Румяна Пашалийска. София: Просвета, 2018. – 300 с. : с ил. ISBN 978-954-01-3552-6
5. Непознатият Дамян Калфов: Сб. с материали от конференцията, посв. на 130 години от рождението на писателя, София, 25 окт. 2017 г. Състав. Румяна Пенчева. Ред. Петър Величков. – София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“; Нац. лит. музей, 2018. – 196 с.; ил., факс., портр. ISBN 978-954-523-160-5
6. Съкровищница: Юбилеен албум, посветен на 140-годишнината на НБКМ. Ред. Петър Величков, Виолета Цветкова. – София: Нац. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2018. – 192 с.; ил. ISBN 978-954-523-161-2
7. Кръстев, Кирил. Спомени за културния живот между двете световни войни. Консултант Петър Величков. – София: Ера, 2019. – 376 с. ISBN 978-954-389-514-4
8. Василева, Вера. Опис на документите за стопанската история на България, запазени в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Част първа (1748–1879). Ред. Петър Величков. – София: Нац. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2019. – 504 с. ISBN 978-954-164-3
9. Конова, Дора. Лора, Яворов и аз. Спомени. Състав., разчел текста, предговор, послеслов, бележки Петър Величков. – София: Библиотека България, 2019. – 228 с.; 7 сн. (Колекция Наследство). ISBN 978-619-7456-16-5

Награди:

„Златен лъв“ – голямата награда на Асоциация „Българска книга“ за съставителски проект (съвместно с Румяна Пашалийска) за книгата „1943. Антология за деца“. Връчена на 14.12.2018 г.

„Златен лъв“ – грамота на Асоциация „Българска книга“ за оригинален дизайнерски проект и за въвеждане в съвременна употреба на непубликуван в неговата цялост архивен материал за посмъртно издадената книга на Дора Конова „Лора, Яворов и аз. Спомени“. Връчена на 14.12.2019 г.